Traducció automàtica de codi obert: Apertium, una oportunitat per a llengües menors

Mikel L. Forcada[1,2]

[1]Departament de Llenguatges i Sistemes Informàtics, Universitat d'Alacant, E-03071 Alacant

[2]Prompsit Language Engineering, S.L., E-03690 St. Vicent del Raspeig

Càtedra LinguaMÓN-UOC – Barcelona, 14 de juliol de 2008

Índex

Índex

Llengües menors i parells de llengües menors/1

Què és una llengua *menor*? S'usen moltes denominacions alternatives (en "ordre de Google"):

- *minority* languages (minoritàries)
- *lesser-used* languages (menys usades)
- *minor* languages (menors)
- *small* or *smaller* languages (petites o més petites)
- *lesser* languages (menors)
- *under-resourced*, *resource-poor* or *less-resourced* languages (amb pocs recursos)
- etc.

Llengües menors i parells de llengües menors/2

Què és una llengua menor?

- Té un nombre reduït de parlants [alfabetitzats].
- És lluny de la normalitat (s'usa més a casa que a l'escola o a l'administració, està socialment discriminada, reprimida políticament, etc.).
- No té un sistema estable d'escriptura, una ortografia fixa, o una variant estàndard.
- Té una presència limitada a Internet.
- Hi manquen lingüistes experts.
- Disposa de pocs recursos llegibles per ordinador: diccionaris, corpus, etc.

Llengües menors i parells de llengües menors/3

Els efectes de les tecnologies de traducció sobre una llengua menor succeeixen a través de parells de llengües.
Per exemple:

- les llengües menors *A* i *B* són llengües relacionades (és fàcil construir programes per a traduir entre elles)
- *C* és una llengua *important*.
- hi ha programes de traducció de *C* a *A*

Com a resultat, serà més fàcil tenir programes de traducció de *C* a *B*

Programari lliure o de codi obert

El programari de codi obert s'anomena també *programari lliure* per aquestes quatre llibertats:

0. "La llibertat d'usar el programa per a qualsevol propòsit."
1. "La llibertat d'estudiar com funciona el programa, i adaptar-lo a les teues necessitats."
2. "La llibertat de distribuir còpies i ajudar així el teu veí"
3. "La llibertat de millorar el programa i de fer públiques les millores als altres, de manera que tota la comunitat se'n beneficie."

Perquè les condicions 1 i 3 es complisquen, s'ha de tenir accés al codi font (tal com l'ha escrit el programador). Per això se'n diu *programari de codi obert*.

Programari de traducció automàtica/1

- La traducció automàtica (TA) és especial: depén fortament de l'existència de dades. Hi ha tres components en qualsevol sistema de TA:[1]
  - El *motor* (el programa pròpiament dit)
  - Les *dades lingüístiques* (diccionaris, regles)
  - Les *eines* necessàries per a mantenir aquestes dades i convertir-les al format usat pel *motor*

[1] TA "basada en regles"; la TA "basada en corpus" té requisits anàlegs

Programari de TA/2 : TA comercial

- Els sistemes comercials usen tecnologies *privatives* o *de propietat* (*proprietary*) que no es revelen (hom les percep com un avantatge competitiu fonamental)
- Només s'hi permet la modificació parcial (*personalització*) de les dades lingüístiques

Programari de TA/3: TA de codi obert

Perquè la TA siga de codi obert, tant

- el motor,
- les dades,
- com les ferramentes

han de ser de codi obert.

Programari de TA/4: TA que no és ni comercial ni de codi obert

Però hi ha més possibilitats:

- Sistemes que es poden usar lliurement per Internet (alguns ni tan sols es comercialitzen).
- El motor i les eines poden ser programes de *codi tancat* ben documentats, i ser usats amb dades lingüístiques obertes.

Índex

Efectes de la disponibilitat de TA sobre les llengües menors

La disponibilitat de TA per a una llengua menor pot

- incrementar-ne la “normalitat”
- millorar-ne els nivells d’alfabetització
- tenir un efecte en l’estandardització
- augmentar-ne la“visibilitat”

Incrementar la “normalitat”

La TA pot contribuir a la normalitat d’una llengua menor:

- traducció de *materials educatius* d’una llengua important a una menor
- traducció de *notícies* d’una llengua important per a crear mitjans de comunicació en la llengua minoritària
- les *lleis*, normes i informacions governamentals es podrien traduir a la llengua menor més fàcilment
- les empreses ho tindrien més fàcil per a traure al mercat *nous productes* en la llengua menor (“localització”)

[Ací s’assumeix que la *postedició* de la TA en brut és factible]

Millorar els nivells d’alfabetització

- La disponibilitat de text en la llengua menor (obtingut a través de traducció automàtica i elaboració posterior) pot motivar l’alfabetització en la llengua minoritària

Efectes sobre l’estandardització

- L’existència d’un sistema de TA d’èxit pot promoure
  - un sistema particular d’escriptura (p.e. alfabet romà sense diacrítics per a l’amazic)
  - una ortografia determinada (*kreyòl asisyen* [= crioll haitià])
  - un dialecte concret com a estàndard (variant aranesa de l’occità?)

  si es genera tecnologia lingüística per a ells.

Augmentar la “visibilitat”

- La disponibilitat de TA des de la llengua menor a llengües importants pot ajudar a la difusió de material escrit originalment en la llengua menor:
  - per exemple, TA de llocs web (“al vol” o seguida de postedició)

Índex

Sistemes de TA comercials i llengües menors: oportunitats limitades

- Les companyies de TA solen tenir com a objectiu les llengües més importants del món (existeixen excepcions, com el català, però. . . és realment el català una llengua menor?)
- És molt difícil adaptar sistemes comercials tancats a llengües menors

Índex

Oportunitats de la TA de codi obert

- L'ús de sistemes de TA de codi obert proporciona oportunitats *addicionals*, a més dels efectes positius *genèrics* que acabe d'esmentar:
  - Augmenta la perícia (*expertise*) i els recursos lingüístics
  - Augmenta la independència

Augment de la perícia i dels recursos lingüístics

- La construcció de sistemes de TA de codi obert per a una llengua menor comporta el creixement de la perícia i dels recursos lingüístics per a la llengua menor, a través de
  - la *reflexió* sobre la llengua menor
  - la *elicitació* (explicitació) del coneixement lingüístic (unilingüe o bilingüe) sobre la llengua menor
  - la *codificació* subsegüent d'aquest coneixement
- L'escenari de codi obert posa de manera natural el coneixement i els recursos a la disposició de la comunitat.

Cas 1: Creació des de zero de dades per a un motor de TA existent

- És un escenari molt desfavorable. Necessitem:
  - Un *motor* de TA de lliure disposició (obert o no).
  - *Eines* de lliure disposició (obertes o no) per a gestionar les dades lingüístiques
  - *Documentació completa* sobre com construir dades lingüístiques per usar-les amb el motor i les eines
- S'han de prendre moltes decisions lingüístiques. La *síndrome del full en blanc* pot paralitzar el projecte.
- Si se supera, la perícia adquirida i les dades obertes resultants poden ser millorades o usades per a altres fins: efecte positiu en la llengua menor.

Cas 2: Creació de dades per a un motor de TA existent a partir de dades lingüístiques existents

- Si es disposa de dades obertes per a altre parell de llengües similar o emparentat, la *síndrome del full en blanc* es redueix dramàticament.
- Es podria, per exemple:
  - usar el mateix conjunt de categories lèxiques i indicadors de flexió
  - construir regles de flexió basant-se en les ja existents.

Cas 3: Adaptació d'un motor i eines de TA de codi obert per a un parell de llengües nou

- Si el motor i les eines són oberts, hom els pot modificar o adaptar per a abordar característiques no previstes del nou parell de llengües:
  - jocs de caràcters (sistema d'escriptura),
  - necessitat d'una anàlisi més profunda, etc.
- Més difícil que crear dades noves
- Però els programadors no necessiten tenir un control total de la llengua menor (és possible una gestió més abstracta dels aspectes lingüístics)

La rescriptura del codi aportaria nous coneixements i recursos a la comunitat de la llengua menor.

Augment de la independència

- Disposar d'un motor, d'eines i de dades lingüístiques obertes fa que els usuaris d'una llengua menor siguen menys dependents d'un únic proveïdor comercial de programari tancat
- Açò té un efecte anàleg, no sols sobre la TA, sinó també sobre altres tecnologies lingüístiques.

Índex

Reptes

La creació d'un sistema de traducció s'enfronta, entre d'altres, als següents reptes:

- L'estandardització de la llengua menor
- La neutralització d'actituds *tecnofòbiques*
- L'organització d'una comunitat de desenvolupadors
- L'elicitació del coneixement lingüístic
- El manteniment de la simplicitat del coneixement lingüístic necessari.
- L'estandardització i documentació dels formats de les dades lingüístiques
- La modularitat de programes i dades.

Estandardització de la llengua menor

La traducció automàtica pot accelerar l'estandardització d'una llengua menor, però açò té el seu costat negatiu:

- la manca d'un sistema d'escriptura, d'una ortografia o d'un dialecte de referència estàndards és un seriós repte per als desenvolupadors ("síndrome del pioner").

Neutralització de les actituds tecnofòbiques

- Per a tenir èxit cal conjugar l'*activisme* en pro de la llengua menor amb un nivell adequat de *formació* en tecnologies de la informació.
- S'hi oposen les actituds *tecnofòbiques*: els erudits de la llengua solen desconfiar de les tecnologies per causa de
  - un visió idealitzada de la llengua i la comunicació
  - poca estima pels usos informals o no literaris
  - donar massa èmfasi a *joies* (estructures o paraules especials) poc probables i resistents a l'automatització en lloc de als *maons* (estructures i paraules quotidianes) molt probables i automatitzables.

Aquestes adversitats "socioacadèmiques" es donen (jo mateix les he patides).

Organització d'una comunitat de desenvolupadors/1

[Assumim que només estem desenvolupant dades lingüístiques]

- El codi obert fa possible que la comunitat d'una llengua menor desenvolupe de manera col·laborativa sistemes de TA per a ella.
- Moltes llengües allunyades de la normalitat tenen grups d'activistes amb habilitats lingüístiques i de traducció.
- Però el temps oferit voluntàriament i aquestes habilitats són necessàries però no suficients.

Organització d'una comunitat de desenvolupadors/2

Cal una certa organització. Idealment:

- Un *equip coordinador* que domine motor i eines, amb:
  - *coordinadors de programació* (instal·lació, manteniment, modificacions al codi del programa)
  - *coordinadors lingüístics* (creació i modificació de dades lingüístiques)
- Un *servidor web* per al projecte
  - per a distribuir l'última versió del sistema
  - on es puga usar en línia
  - a través del qual els voluntaris puguen contribuir dades lingüístiques
- Un grup de voluntaris ben formats, certificats per l'equip coordinador.

Elicitació del coneixement lingüístic

- El coneixement lingüístic existent s'ha de fer explícit (*elicitació*) per a poder-ho aportar al sistema.
- L'elicitació del coneixement *lèxic* és possible a través d'interfícies (formularis) web ben dissenyades que permeten
  - proporcionar els lemes de les paraules origen i meta
  - seleccionar el paradigma de flexió de les paraules origen i meta
  - establir l'àmbit d'una equivalència lèxica (bidireccional, d'esquerra a dreta o de dreta a esquerra).
- L'elicitació d'altres tipus de coneixement (p. ex., regles de transferència estructural) és més difícil (i és objecte d'intensa investigació).

Simplicitat del coneixement lingüístic necessari

El nivell de coneixements lingüístics necessaris per a començar a construir un sistema de TA hauria de ser el mínim possible (p. ex., conceptes i habilitats gramaticals bàsiques de batxillerat).

- Açò és bastant fàcil en sistemes de *transfèrencia superficial* com els que s'usen entre llengües emparentades.
- Però és molt difícil (si no impossible) en sistemes de *transferència profunda* (sintàctica o semàntica).

Una documentació ben escrita pot ser molt útil.

Estandardització i documentació dels formats de dades lingüístiques

- Una documentació adequada del format de les dades lingüístiques és crucial.
- La solució és usar XML. Per què?
  - En XML cada element de les dades està *explícitament* etiquetat amb una marca que té un nom descriptiu amb un significat clar.
  - L'estructura de les dades pot ser validada automàticament amb DTDs (definicions de tipus de document) o similars (esquemes).
  - Existeixen moltes tecnologies per a XML (que converteixen des de XML i a XML: *interoperabilitat*).

Modularitat

- Un dels avantatges del codi obert és la possibilitat de reutilitzar el codi i les dades lingüístiques per a crear nous sistemes de TA o noves aplicacions de tecnologia de la llengua.
- Per a això, és necessària la *modularitat*.
- Un motor modular *indueix* modularitat en les dades que usa.
- Per exemple, tenir un analitzador morfològic independent i un diccionari morfològic independent
  - Facilita la creació d'un sistema de TA per a altra llengua meta
  - Es pot usar per a crear un cercador intel·ligent (que cerca paraules independentment de la flexió).

Índex

Rerefons

Apertium està basat en les tecnologies creades pel grup Transducens de la Universitat d'Alacant durant el desenvolupament de dos sistemes existents:

- **interNOSTRUM** (`interNOSTRUM.com`, `es`↔`ca`)
- **Tradutor Universia** (`tradutor.universia.net`, `es`↔`pt`)

Aquestes tecnologies, inicialment dissenyades per a parells de llengües relacionades, han estat esteses per a tractar parells de llengües que no estiguen tan relacionades.

Fonaments /1

Per a generar traduccions que siguen:

- raonablement intel·ligibles i
- fàcils de corregir

entre llengües relacionades com l'espanyol (`es`) i el català (`ca`) o el portugués (`pt`), etc., només cal millorar la traducció *mot per mot* amb:

- processament lèxic robust (incloent-hi unitats lèxiques multi-mot)
- desambiguació lèxica categorial (*part-of-speech tagging*)
- processament estructural local basat en regles simples i ben formulades per a transformacions estructurals freqüents (reordenació, concordança)

Fonaments /2

Per a parells de llengües més difícils, no tan relacionats:

- Hauria de ser possible estendre aquest model senzill.
- Hauria de ser possible generalitzar-ne els conceptes de manera que la complexitat es mantinga tan baixa com siga possible.

Fonaments /3

- Hauria de ser possible generar un sistema complet de traducció automàtica a partir de dades lingüístiques (diccionaris monolingües i bilingües, regles gramaticals), especificades de manera declarativa.
- Aquesta informació hauria d'estar en un format interoperable $\Rightarrow$ XML. Aquests són els tipus necessaris de dades:
  - regles (independents de la llengua) per a tractar formats de text
  - especificació del desambiguador lèxic categorial
  - diccionaris morfològics i bilingües i diccionaris de regles de transformació ortogràfica
  - regles de transferència estructural

Fonaments /4

- Hauria de ser possible tenir un motor de traducció únic (independent de la llengua) que llegiria dades específiques per a cada parell de llengües ("separació d'algorismes i dades").
- Les dades lingüístiques del parell de llengües haurien de ser preprocessades de manera que el sistema siga ràpid ($>$10,000 mots per segon) i compacte; per exemple, les transformacions lèxiques es farien amb transductors d'estats finits (TEFs).

Fonaments /5

Raons per al desenvolupament d'Apertium en *codi obert*:

- Donar a tothom accés lliure i il·limitat a les millors tecnologies possibles de traducció automàtica.
- Establir una plataforma modular, documentada i oberta per a la traducció automàtica de transferència superficial i per a altres tasques de processament automàtic de la llengua.
- Afavorir l'intercanvi i la reutilització de les dades lingüístiques existents.
- Facilitar la integració amb altres tecnologies de codi obert.

Fonaments /6

Més raons per al desenvolupament d'Apertium en *codi obert*

- Beneficiar-se del desenvolupament col·laboratiu
  - del motor de traducció i de les eines
  - de dades per a parells de llengües existents o nous

  per part de la indústria, de les universitats o d'organitzacions de suport de llengües menors.
- Promoure el canvi de model de negoci en traducció automàtica, del model *basat en llicències* (obsolescent) a un model *basat en serveis*.
- Garantir radicalment la reproducibilitat de la recerca en TA.
- Perquè no té sentit usar diners públics per a desenvolupar programari no lliure i de codi tancat.

La plataforma Apertium

Apertium és una plataforma de traducció automàtica de codi obert (`http://www.apertium.org`) que proporciona:

1. Un **motor** de traducció automàtica, basat en transferència sintàctica superficial, amb:
   - gestió de formats de text
   - processament lèxic basat en estats finits
   - transferència sintàctica superficial basada en reconeixement de patrons basat en estats finits
2. **Dades lingüístiques** en formats XML ben especificats per un nombre creixent de parells de llengües
3. **Compiladors** per a passar les dades a la forma compacta i ràpida usada pel motor i programari per a aprendre regles de desambiguació o de transferència estructural.

El motor d'Apertium/1

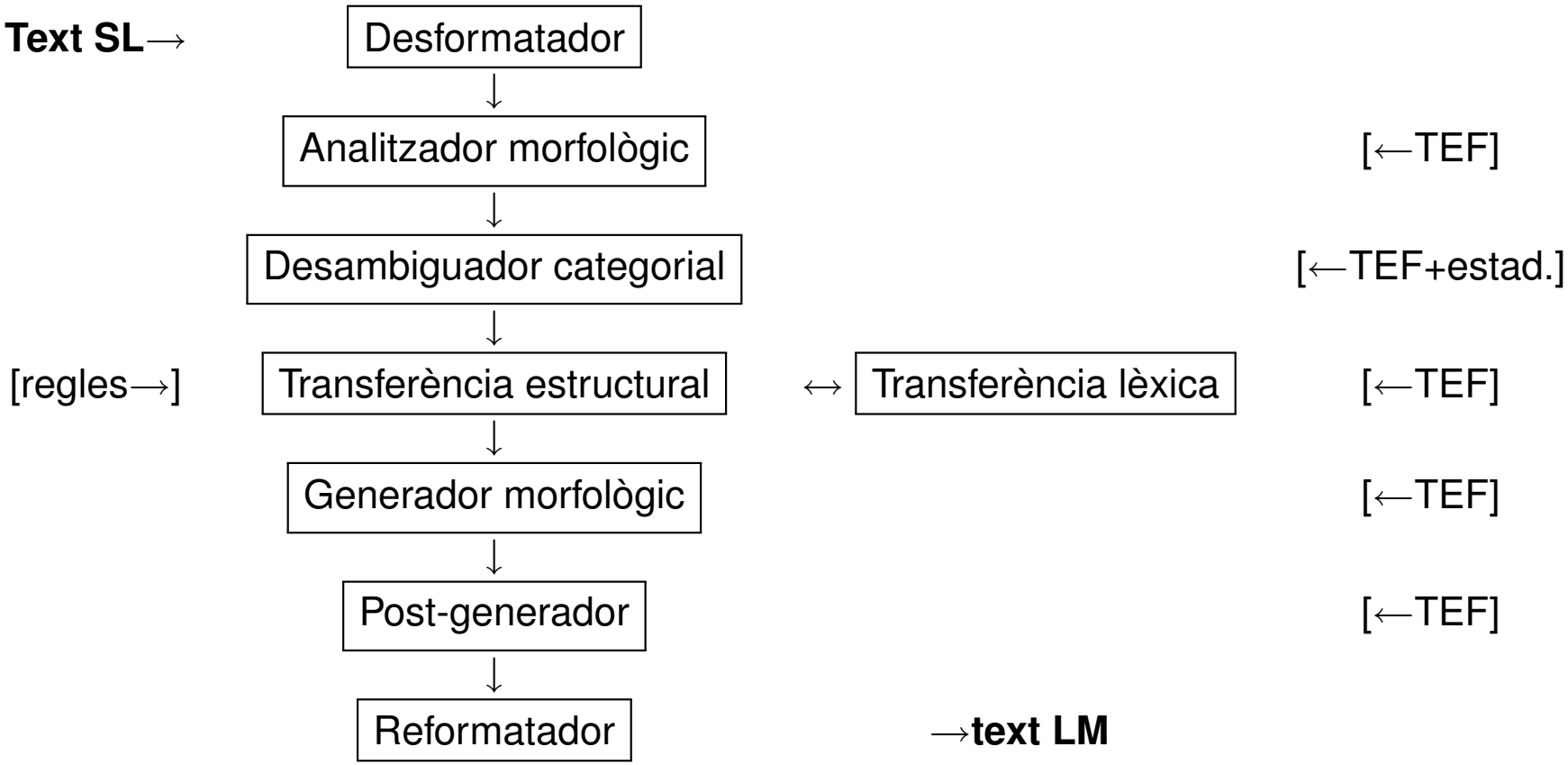

El motor d'Apertium/2

Comunicació entre els mòduls: **text** (*canonades* o *pipelines* d'Unix).
Avantatges:

- Simplifica la diagnosi i la depuració d'errors
- Permet la modificació de dades entre dos mòduls, usant, per exemple, filtres
- Facilita la inserció de mòduls alternatius (interessant per a la recerca i el desenvolupament)

Desformatador

- Separa el text de la informació de format.
- Actualment disponible per a text pla ISO-8859 o UTF-8, HTML, RTF, ODF, `.sxw` d'OpenOffice.org, etc.
- Basat en tècniques d'estats finits.
- La majoria d'aquests filtres es generen (usant un full d'estil XSLT) a partir d'un fitxer XML d'especificació de desformatadors.

Analitzador morfològic

- segmenta el text en llengua origen (LO) en *formes superficials* (FSs),
- assigna a cada FS una o més *formes lèxiques* (FLs), cada una amb:
  - lema
  - categoria lèxica (part de l'oració)
  - informació de flexió morfològica
- processa contraccions i unitats lèxiques multi-mot que poden ser invariables (`es`: *con cargo a*, *de suerte que*) o variables (`es`: *echaría de menos* → *echar de menos*).
- llig transductors d'estats finits *compilats* a partir d'un diccionari morfològic en XML.

Desambiguador lèxic categorial

- tria una de les FLs corresponents a cada FS ambigua (n'hi ha un 30%) segons el context
- usa models de Markov ocults i restriccions escrites a mà
- s'entrena usant corpus representatius per a la llengua origen (desambiguats manualment o no) o, més recentment, usant models estadístics de la llengua meta
- està controlat per un arxiu XML

Transferència estructural /1

- Mòdul basat en tècniques d'estats finits (reconeixedors d'estats finits).
- El fitxer de regles de transferència XML es preprocessa perquè siga interpretat més ràpidament.
- Les regles tenen la forma *patró–acció*.
- Detecta patrons de FLs que es processen d'esquerra a dreta i elegint el patró concordant més llarg.
- Executa les accions associades a cada patró en el fitxer de regles per a generar el patró de LFs corresponent en la llengua meta.

Transferència estructural /2

Per a parells de llengües "més difícils", hi ha disponible una transferència estructural en tres etapes:

- Es detecten, processen i marquen patrons de FLs (*xuncs* o *chunks*)
- Es detecten i processen patrons de *xuncs*: aquest processament *inter-xunc* permet transformacions sintàctiques d'abast més llarg
- Els *xuncs* d'eixida son reprocessats si és necessari i les FLs resultants s'envien a l'eixida.

Mòdul de transferència lèxica

- llig cada FL de la LO i genera la FL corresponent en LM
- llig transductors d'estats finits *compilats* a partir de diccionaris bilingües en XML
- és invocat pel mòdul de transferència estructural

Generador morfològic

- Genera, flexionant adequadament cada FL en LM, la FS corresponent
- Llig transductors d'estats finits *compilats* a partir de diccionaris morfològics en XML

Post-generador

- Realitza transformacions ortogràfiques com ara contraccions (`ca`: *de* +*els* $\longrightarrow$ *dels*; `en`: *can* + *not* $\longrightarrow$ *cannot*), o inserció d'apòstrofs (`ca`: *de* + *amics* $\longrightarrow$ *d'amics*), etc.
- Es basa en transductors d'estats finits *compilats* a partir de diccionaris de regles de post-generació.

Reformatador

- Reintegra la informació de format (text pla ISO-8859 or UTF-8, HTML, RTF, ODT, `.sxw` d'OpenOffice.org, etc.) en el text traduït.
- S'usa també per a modificar els URLs dels enllaços per a *navegar i traduir*.
- Es basa en tècniques d'estats finits.
- Es genera (usant un full d'estil XML) a partir d'un fitxer XML d'especificació de formats de text.

Dades lingüístiques

El projecte Apertium acull el desenvolupament de dades per a un gran nombre de parells de llengües:

- Entre els parells *estables* hi ha: es↔ca, es↔gl, es↔pt, pt↔ca, pt↔gl, en↔ca, en↔es, es↔fr, ca↔oc, ro→es, es→eo, ca→eo.
- També hi ha un nombre creixent de parells de llengües en desenvolupament.

Finançament

Finançat per:

- Ministeri d'Indústria, Turisme i Comerç (també: Ministeri d'Educació i Ciència i Ministeri de Ciència i Tecnologia) d'Espanya
- Secretaria de Comunicacions i Societat de la Inforamció de la Generalitat de Catalunya
- El Ministeri d'Assumptes Exteriors de Romania
- La Universitat d'Alacant
- Empreses: Prompsit Language Engineering, ABC Enciklopedioj, imaxin|software, etc.

La comunitat d'Apertium/1

No és la situació ideal de desenvolupament comunitari, però s'hi acosta bastant. A més dels desenvolupadors originals (finançats), s'ha format una comunitat al voltant del projecte (instigada fonamentalment per Francis Tyers).

- Hi ha més de 60 desenvolupadors inscrits en `sourceforge.net/projects/apertium/`, molts de fora del grup original; el codi s'actualitza molt freqüentment (centenars d'actualitzacions SVN cada mes).
- Un *wiki* mantingut col·lectivament mostra l'estat actual de desenvolupament i dóna consells per als desenvolupadors de dades lingüístiques o de programes.

La comunitat d'Apertium/2

- Exemples d'eines i codi desenvolupat externament:
  - la interfície gràfica d'ús `apertium-tolk`, i l'eina de diagnòstic `apertium-view`
  - *plugins* per a OpenOffice.org o per al missatger Pidgin (abans Gaim)
  - Una versió dels diccionaris bilingües per a mòbils (`tinylex`)
  - Versions preliminars per a Windows
- Molts desenvolupadors es troben en el canal IRC `#apertium` (de `freenode.net`).
- Els paquets estables estan disponibles en Debian GNU/Linux (i per tant, en Ubuntu).

Exemple: Apertium i l'occità/1

- El desenvolupament de TA per a l'occità va començar en 2006 amb el parell aranés–català (`oc@aran`↔`ca`), finançat per la STSI de la Generalitat de Catalunya (Universitat d'Alacant i Universitat Pompeu Fabra): connectava
  - una llengua *mitjana* (`ca`, ≃6.000.000 parlants) i
  - una variant estandarditzada *molt menuda* (`oc@aran`, ≃6.000 parlants d'una llengua més gran, `oc`, ≃1.000.000 parlants?)

Exemple: Apertium i l'occità/2

- El 2007 Prompsit i Taller Digital són contractats per la Generalitat de Catalunya per a construir els traductors oficials `oc↔ca` i `oc↔es`, també per a l'occità general.
- Problema: estandardització de l'occità general (*occitan larg*): iniciativa pionera.
- Es crea una comissió d'experts lingüístics de *quasi* tot Occitània (2 experts per *regió*) amb participació d'una experta d'Apertium
- El model de llengua elegit (no sense llargues discussions) està basat en el llenguadocià.

Exemple: Apertium i l'occità/3

Amb un sistema que té el 95% de cobertura i una taxa d'error del 10% per a l'`oc@aran↔ca` i del 25% d'error per a l'`oc↔ca` (*occitan larg*) (millorable!)

- La quantitat de text en occità en la web pot augmentar (visibilitat)
- L'existència de traducció automàtica de qualitat pot promoure la difusió de les variants de l'occità tractades.
- La comunitat occitana general (la majoria a França) pot crear un traductor `oc–fr` a partir de les dades `oc–ca` o `oc–es` i `fr–ca` o `fr–es` existents.
- Fa disponibles públiques dades obertes d'occità, útils per a crear aplicacions de tecnologia lingüística.

Índex

Conclusions temptatives

- La TA pot tenir un efecte positiu en llengües menors (normalitat, “visibilitat”, alfabetització, estandardització)
- La TA de *codi obert* pot tenir efectes *específics addicionals* (augment de la perícia lingüística, aportació de recursos reutilitzables, reducció de la dependència tecnològica).
- El desenvolupament de TA per a una llengua menor s’enfronta a bastants reptes (falta d’estandardització, actituds tecnofòbiques, elicitació del coneixement lingüístic, necessitat de formats estàndards, modularitat).
- Apertium ofereix a les llengües menors una plataforma de codi obert (amb solucions per als dos últims problemes).

Per descomptat, estaré encantat de debatre sobre tot això...

Agraïments

Gràcies

- a totes les agències i empreses citades abans,
- a tots els desenvolupadors d'Apertium,
- i als organitzadors d'aquesta reunió per haver-me convidat.